

(Hannibal Sehested I, Kbh. 1946, s. 102 f.), en tanke som Halvdan Koht siden har arbejdet videre med (Inn i einveldet 1657–1661, Oslo 1960, s. 37 f., 43 ff.).

E. Ladewig Petersen

Hans Landberg, Lars Ekholm, Roland Nordlund, Sven A. Nilsson: Det kontinentale krigets økonomi. Studier i krigsfinansiering under svensk stormagtstid. Studia Historica Upsaliensia XXXVI. Scandinavian University Books, Kristianstad, 1971. 506 s. 20 sv. kr.

Et af de store projekter, hvorom den svenske historiske forskning i det sidste årti har koncentreret sig, er »Sociala och statsfinansiella problem i 1600-talets svenska samhälle«, der foregår ved Historiska Institutionen ved universitetet i Uppsala. Indenfor projektets rammer er tidligere udkommet bl. a. Kurt Agren: Adels bönder och kronan. Skatter och besvär i Uppland 1650–1680, 1964 og Hans Landberg: Statsfinans och kungamakt. Karl X Gustav inför polska kriget, 1969 (jvnf. HT 12. rk. V. s. 249).

I erkendelse af, at ikke mindst de finansielle aspekter af Sveriges militære engagement i det 17. årh. meget fundamentalt påvirkede såvel de sociale som de økonomiske forhold i landet, har studiegruppen i en årrække drevet en intensiv forskning i det meget omfattende problemkompleks: Hvorledes finansierede Sverige disse mange krige?

Det foreliggende værk består af tre afhandlinger: »Krig på kredit. Svensk rustningsfinansiering våren 1655« af Hans Landberg, »Kontributioner och krediter. Svensk krigsfinansiering 1630–1631« af Lars Ekholm samt »Krig genom ombud. De svenska krigsfinanserna och Heilbronnförbundet 1633« af Roland Nordlund. Endelig har lederen af projektet, professor Sven A. Nilsson, leveret en »Zusammenfassung. Kriegsfinanzierung während der schwedischen Grossmachtzeit«, som er meget mere end et resumé af de tre afhandlinger, men snarere en syntese af den hidtidige forskning.

Landbergs afhandling er tidligere publiceret som en del af hans ovenfor nævnte disputats fra 1969 (Carl X Gustaf-Studier nr. 4), og det kan undre, at man kun to år senere har genoptrykt den. Hensigten har imidlertid været at sammenstille analyser af krigsfinansieringen på tre forskellige faser af krigsudviklingen: 1) den egentlige oprustning før krigsudbruddet, 2) tiden umiddelbart efter krigshandlingernes begyndelse og 3) den fase hvori krigen ventes at kunne finansiere sig selv.

Alle tre afhandlinger gennemgår meget nøje den forskellige teknik, der tages i anvendelse ved fremskaffelsen af de nødvendige ressourcer. Landbergs vigtigste resultat er, at man i den ældre forskning har overvurderet de svenske statsfinanser. I virkeligheden kunne Karl X Gustav kun gennemføre oprustningen i 1655 ved optagelse af store lån især hos rigets højeste finansmænd mod pant i ikke alene det indeværende, men også det kommende års statsindtægter. For at krigen skulle kunne blive vellykket set fra et økonomisk synspunkt, var det altså nødvendigt, at man hurtigt opnåede sådanne

resultater, at krigen ikke blot kunne føde sig selv, men tillige at den stiftede gæld i hvert fald delvis kunne afvikles.

Det er dog et spørgsmål, i hvor høj grad man kan overføre resultaterne fra 1655 på situationen 25 år tidligere. I hvert fald tyder Ekholms undersøgelser på, at den svenske stat ved invasionen i Pommern 1630 havde store ressourcer at trække på, ikke mindst toldindtægterne fra de besatte havne i Preussen. Og dette var sandelig også nødvendigt, eftersom over halvdelen af krigsomkostningerne helt frem til slaget ved Breitenfeld i September 1631 måtte dækkes ved midler fra hjemlandet, af de franske subsidier og ved den ganske vist kortfristede kredit, som et veludviklet vekselsystem på de store handelsbyer kunne yde. Krigsledelsen synes at have været i det dilemma, at hæren ikke kunne bringes op på fuld styrke især med hensyn til rytteri p.g.a. pengemangel, og omvendt kunne disse midler ikke gennemtvinges ved kontributioner og brandskatning, så længe man ikke havde tilstrækkeligt rytteri. Gustav Adolf arbejdede sig dog langsomt ud af disse vanskeligheder, og efter sejren ved Breitenfeld lysnede situationen, da man fik store områder under kontrol. S. Lundkvist (»Svensk krigsfinansiering 1630-1635« SHT 1966) har vist, hvorledes svenskerne tog ved lære af Wallenstein også på dette punkt og videreudviklede hans forsyningsorganisation ved dels at kræve store kontributioner af de mere eller mindre frivilligt allierede fyrster og byer, dels ved i de besatte områder at brandskatte byerne og opkræve de skatter, som tidligere blev ydet den fordrevne landsherre. Endvidere synes indkvarteringssystemet at være blevet så veludviklet, at hærene kunne eksistere og operere uden større forsyninger eller kapital fra udlandet.

Efter Gustav Adolfs død forsøgte Axel Oxenstierna ved forbundet i Heilbronn i april 1633 med en række sydtyske fyrster, at vælte byrderne ved krigsførelsen helt over på Sveriges allierede, således at de svenske ressourcer alene kunne anvendes til at sikre Sveriges interesser i Nordtyskland. Roland Nordlund viser i sin afhandling, hvorledes dette nok til en vis grad lykkedes, men rigtignok på den måde at man først måtte igennem en svær indre krise ved de sydtyske arméer i sommeren 1633, som det kun lykkedes at overvinde ved at bortgive store godser i de erobrede territorier enten direkte til officererne eller til finansembedsmænd (især storskatmester von Brandenstein), som så til gengæld ydede store kontante lån til hæren.

Med det foreliggende værk har den svenske forskning ydet et værdifuldt bidrag til belysning af et af de store problemkomplekser i den nyere tids historie. Men det må understreges, at væsentlige aspekter endnu ikke er fyldestgørende behandlet. Det gælder bl. a., som nævnt af Sven A. Nilsson, de nærmere omstændigheder omkring overgangen til fredstid og afviklingen af hærene og krigsgælden. Endvidere er det en svaghed ved bogen, at hverken Ekholm eller Nordlund har anvendt utrykt materiale fra tyske arkiver, hvilket givetvis havde kunnet nuancere fremstillingen på forskellige punkter.

Krigens finansiering har hidtil kun i meget ringe grad interesseret andre landes historikere. Det vil være ønskeligt at få fastslået, om den finansieringsteknik, som de svenske undersøgelser har klarlagt, også blev anvendt i de andre stater i samtiden, eller der er tale om noget specielt for Sverige.

Karl-Erik Frandsen